

117. Bijbelstudie over DE TIEN PLAGEN - ESER HAMAKOT עשר־המכות

Zowel in de Pesach Hagada alsook in de Parashiot וַאֲרָא Va'era en בֹּא Bo nemen de tien plagen van Egypte een speciale plaats in. Deze tien plagen die de Eeuwige over de Farao en zijn hele volk liet neerkomen, gebruikte haShem niet alleen als middel om druk op de Farao uit te oefenen om daarmee de vrijlating van Zijn volk uit de slavernij af te dwingen, maar ook om aan het hele Egyptische volk te laten zien wie Hij is en om aan hen de omvang van Zijn macht over de hele schepping te tonen. Daarnaast hadden de tien plagen echter nog een specifiek doel, dat de Eeuwige in שמות Sh'mot [Exodus] 12:12 nadrukkelijk aan Moshe bekend heeft gemaakt: *"Ik zal alle Egyptische goden van hun voetstuk stoten, want ik ben de Eeuwige!"* (Nieuwe Bijbelvertaling). Eigenlijk liepen de Egyptenaren toen net zo gebukt onder de slavernij als de Israëlieten, maar dan nog vele malen erger! Natuurlijk niet op de eerste plaats als slaven van de Farao, maar veelmeer als slaven van hun eigen afgoden, die zowel alle facetten van hun dagelijkse leven alsook hun zielen in een stevige greep hielden. De Eeuwige had met de plagen dus zowel de bevrijding van Zijn eigen volk Israël uit de slavernij van de Farao alsook de bevrijding van het Egyptische volk uit de slavernij van hun afgoden op het oog en daarom waren de tien plagen dus op de eerste plaats niet als strafgericht tegen het volk van Egypte bedoeld, maar tegen de afgoden die door de Egyptenaren werden vereerd en aanbeden inclusief de Farao zelf. In die tien verschrikkelijke plagen pakt de Eeuwige rechtstreeks alle godheden van Egypte aan, want elke plaag heeft een aantoonbare verbinding met een of ander bijgeloof uit de Egyptische mythologie. Met de tien plagen viel haShem alle godheden aan, die langs de Nijl werden vereerd. Stuk voor stuk liet de G'd van Israël aan de Egyptenaren zien dat Hij ver uitsteekt boven de goden die door hen werden aanbeden, waarmee Hij hen de mogelijkheid bood een keuze te maken om net zo goed als de Israëlieten ook uit hun eigen - geestelijke - slavernij bevrijd te worden. De goden die zij dienden, waren immers niets anders dan demonen! De nuchtere westerlingen moeten dus niet zo naïef zijn te denken, dat de Egyptische goden slechts verzinsels zijn, die op een rijke fantasie berusten. Kijk uit! Ze zijn echt geen sprookjesfiguren, maar reële bovennatuurlijke boze machten die weliswaar verslagen zijn, maar nog steeds actief, zij het onder andere namen en in andere gedaanten! Ten tijde van de Farao's was het geloof in de Egyptische afgoden de officiële staatsgodsdienst en iedere god of godin had zijn of haar eigen standbeeld en tempel waar hij of zij werd aanbeden. Het dienen en aanbidden van deze afgoden was echter niet alleen een intellectuele beoefening van de bovenklasse, maar vooral onder het gewone volk een zeer praktisch geloof omdat elke godheid een specifieke taak of functie had, waarop men in bepaalde situaties een beroep kon doen. Zo waren er bijvoorbeeld godheden die gespecialiseerd waren in geneeskunde en anderen die verantwoordelijk waren voor de landbouw en uiteraard ook voor de vruchtbaarheid. Voor alle problemen die zich in het dagelijkse leven van de Egyptenaren voordeden kon men dus de priesters van deze goden raadplegen. Omdat de mensen echter werden beheerst door bijgeloof durfde niemand te twifelen aan de macht van deze afgoden, waardoor ze dus eigenlijk gebukt gingen onder hun heerschappij en op de eerste plaats onder de heerschappij van de Farao, die zelf gezien werd als een god! Omdat zijn eigen positie dus afhankelijk was van de vrees voor de goden kon de Farao niet toegeven aan de eisen van Moshe en Aharon. Als hij zou bezwijken onder de plagen zou zijn eigen volk zien hoe onmachtig hijzelf en al hun goden waren ten opzichte van de almacht van de G'd van Israël. Daarom bleef de Farao hardnekkig weigeren om de Israëlieten te laten gaan, maar de gevolgen waren indrukwekkend. Met iedere plaag pakte de Eeuwige één of meerdere Egyptische afgoden aan. In שמות Sh'mot [Exodus] 12:12 heeft Hij zelf gezegd: *"Alle goden van Egypte zal ik afstraffen! Ik ben de Eeuwige!"* (Groot Nieuws Bijbel) of in de vertaling van Het Boek: *"Ik zal de afgoden van Egypte voor schut zetten!"* Daarin is de Eeuwige zeer zeker geslaagd, en met de tien plagen die Hij over Egypte zond, beantwoordde Hij ook op niet mis te verstane wijze de vraag van de Farao: *"Wie is de Eeuwige, naar Wie ik zou moeten luisteren om Israël te laten gaan? Ik ken de Eeuwige niet en*

ik zal Israël ook niet laten gaan!" (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 5:2). Na de tiende plaag kende hij de Eeuwige wel degelijk en liet hij Israël maar al te graag gaan, want: *"De Eeuwige had in die nacht alle goden van Egypte verslagen!"* (בְּמִדְבָּר B'mid'bar [Numeri] 33:4, Het Boek). De eerste demon, die de Eeuwige had aangepakt, was Apophis, de slang, de belichaming van het kwaad:

De staf die in een slang veranderde (Hebreeuws: תַּנִּין Tanin)

"De Eeuwige echter zeide tot Moshe [Mozes]: Zie, Ik stel u als G'd voor Farao; en uw broeder Aharon [Aaron] zal uw profeet zijn. Gij zult alles zeggen wat Ik u gebied, en uw broeder Aharon zal bij Farao het woord voeren, opdat deze de Israëlieten uit zijn land laat gaan. Maar Ik zal het hart van Farao verstokken, en Ik zal Mijn tekenen en wonderen talrijk maken in het land Egypte, doch Farao zal naar u niet luisteren. Daarom zal Ik Mijn hand op Egypte leggen en Mijn legerscharen, Mijn volk, de Israëlieten, uit het land Egypte leiden onder zware gerichten. En de Egyptenaren zullen weten, dat Ik de Eeuwige ben, wanneer Ik Mijn hand tegen Egypte uitstrek en de Israëlieten uit hun midden wegleid. Aldus deden Moshe en Aharon; zoals de Eeuwige hun geboden had, zo deden zij. Moshe nu was tachtig jaar oud en Aharon drieëntachtig jaar, toen zij tot Farao spraken. En de Eeuwige zeide tot Moshe en Aharon: Wanneer Farao tot u zegt: vertoon een wonder teken, dan zult gij tot Aharon zeggen: neem uw staf en werp die neer voor het aangezicht van Farao; dan zal hij een slang worden. Moshe en Aharon kwamen tot Farao en zij deden, zoals de Eeuwige geboden had; Aharon wierp zijn staf neer voor het aangezicht van Farao en zijn dienaren, en hij werd een slang. Daarop riep Farao van zijn kant de wijzen en de tovenaars en ook zij, de Egyptische geleerden, deden door hun toverkunsten hetzelfde. Ieder wierp zijn staf neer en deze werden tot slangen; de staf van Aharon echter verslond hun staven. Maar het hart van Farao verhardde en hij luisterde niet naar hen, zoals de Eeuwige gezegd had." (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 7:1-13).

In vers 1 zegt de Eeuwige, dat Hij Moshe als G'd voor de Farao zal stellen. Dat wil niet zeggen, dat Hij Moshe daadwerkelijk tot een god gemaakt heeft, maar dat hij als gelijke recht op mag staan voor de Farao, die als god vereerd wordt, en niet voor hem hoeft neer te buigen. Moshe en Farao zijn elkaars gelijken, want Moshe is de afgezant van de Eeuwige en staat daar in Zijn autoriteit. Daar komt natuurlijk nog bij, dat Moshe als prins van Egypte onder de naam Moses ook daadwerkelijk aan de Farao Ramses II gelijk was omdat beiden als broers met elkaar zijn opgegroeid aan het hof van de oude Farao Seti I en elkaar maar al te goed kenden. Er staat dus ook nergens geschreven dat de Farao Moshe bevolen heeft om voor hem neer te knielen of hem door zijn lijfwachten daartoe gedwongen zou hebben. Integendeel! Hij keek wel uit, want in שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 11:3 lezen we namelijk, dat Moses een zeer gezien man was in het land Egypte, bij de dienaren van de Farao en bij het gewone volk. In de Nieuwe Bijbelvertaling staat: *"Moshe stond zelfs in hoog aanzien bij de hovelingen en bij het Egyptische volk!"* Dat is dus een feit waar de Farao rekening mee moest houden: Moshe was zijn gelijke! Dat de staf van Aharon in een slang veranderde, vond hij echter niet zo boeiend. De Farao was daarvan echt niet onder de indruk, want zijn eigen hoftovenaars deden immers hetzelfde. Maar wat daarna gebeurde, had hij niet verwacht en was ronduit schokkend voor alle aanwezigen: de slang van Aharon vrat alle slangen van de tovenaars op! Dat was een gevoelige nederlaag voor Apophis! Deze reusachtige slangendemon gold in de Egyptische mythologie als tegenspeler van de zonnegod Ra en was als zodanig symbool van de donkere machten. Apophis werd op wandschilderijen vaak afgebeeld als een grote, kronkelende slang om daarmee te benadrukken dat de slang zeer groot was. Verschillende soorten slangen hebben model gestaan voor deze afgod. In het Boek der doden staat een magische spreuk ter bestrijding van deze slangendemon. Moshe en Aharon hadden deze spreuk niet nodig. Door zijn staf in een grote slang te laten veranderen die vervolgens de eveneens in slangen veranderde staven van de Egyptische tovenaars verslond, heeft Aharon voor de ogen van alle aanwezigen Apophis vernederd en op zijn plaats gezet. Ook tegen de godin Hathor was deze aanval gericht, want haar eerste vorm was namelijk die van een oerslang. Op zeker moment was zij erg vertoornd en dreigde ermee de hele schepping te vernietigen en zelf terug haar vorm van slangengodin aan te nemen. Daarom wordt zij vaak afgebeeld met een cobra op het voorhoofd en zelfs op de hoofdtooi zelf ontbreekt de cobra niet,

het symbool dat herinnert aan de oervorm van de moedergodin, de slang. Het Hebreeuwse woord תנין Tanin, dat in deze tekst met 'slang' wordt vertaald en in andere bijbelteksten met 'monster', of in de Griekse Septuaginta zelfs met 'draak', heeft echter ook de betekenis van krokodil. Als wij dus van deze vertaling uitgaan wordt door het schrikrijke wonder met de staf van Aharon naast Apophis nog een andere Egyptische afgod voor schut gezet en overwonnen: Sobek, die doorgaans wordt afgebeeld met een krokodillenkop. Sobek was de zoon van de moedergodin Nit en werd vooral vereerd in Fayum. Die regio werd zo sterk geassocieerd met de krokodillengod, dat de Grieken een stad in de buurt zelfs Crocodilopolis noemden. Sobek was de god van het water en volgens de Egyptische mythologie is de Nijl ontstaan uit zijn zweet. Daarom symboliseerde deze godheid met de kop van een krokodil de vruchtbaarheid van de Nijl en de kracht van de Farao's. De kracht van de Farao werd gebroken doordat de reptielen van de tovenaars werden verslonden door het reptiel van Aharon, maar de vruchtbaarheid van de Nijl werd vernietigend aangetast door de eerste plaag.

1e plaag: Bloed (Hebreeuws: דם Dam)

“En de Eeuwige zeide tot Moshe [Mozes]: Het hart van Farao is onvermurwbaar, hij weigert het volk te laten gaan. Ga in de morgen tot Farao; zie, hij is gewoon naar het water te gaan, gij zult hem opwachten aan de oever van de Nijl en de staf, die in een slang veranderd is geweest, in uw hand nemen. En gij zult tot hem zeggen: de Eeuwige, de G'd der Hebreëen, heeft mij tot u gezonden met de boodschap: laat Mijn volk gaan, om Mij te dienen in de woestijn; maar zie, tot nu toe hebt gij niet willen horen. Zo zegt de Eeuwige: hieraan zult gij weten, dat Ik de Eeuwige ben: zie, ik zal met de staf die in mijn hand is, op het water in de Nijl slaan; het zal in bloed veranderd worden, en de vis in de Nijl zal sterven, zodat de Nijl zal stinken; dan zullen de Egyptenaren het water uit de Nijl niet kunnen drinken. Toen zeide de Eeuwige tot Moshe: Zeg tot Aharon [Aaron]: neem uw staf en strek uw hand uit over de wateren der Egyptenaren, over hun stromen, hun kanalen, hun poelen en al hun verzamelplaatsen van water, opdat zij bloed worden, en er zal bloed zijn in het gehele land Egypte, zelfs in het houten en stenen vaatwerk. En Moshe en Aharon deden, zoals de Eeuwige geboden had; hij hief de staf op en sloeg het water in de Nijl voor de ogen van Farao en zijn dienaren, en al het water in de Nijl werd in bloed veranderd; De vis in de Nijl stierf, zodat de Nijl stonk en de Egyptenaren het water uit de Nijl niet konden drinken; en er was bloed in het gehele land Egypte. Maar de Egyptische geleerden deden door hun toverkunsten hetzelfde, zodat het hart van Farao verhardde en hij naar hen niet luisterde, zoals de Eeuwige gezegd had. Farao wendde zich af, ging naar huis en nam ook dit niet ter harte. Alle Egyptenaren echter groeven in de omgeving van de Nijl naar water om te drinken, want Nijlwater konden zij niet drinken. Zo verliepen zeven volle dagen, nadat de Eeuwige de Nijl geslagen had!” (שמ׳ות Sh'mot [Exodus] 7:14-25).

De eerste van de tien plagen was gericht tegen de Nijl zelf, die de Egyptenaren als hun bron van het leven aanbaden in de persoon van de riviergodheid Hapi, de geest van de Nijl. Volgens de Egyptenaren zorgde deze afgod ervoor dat de rivier elk jaar overstroomde en vruchtbaarheid bracht. Egypte was voor zijn landbouw volledig afhankelijk van de overstromingen van de Nijl en hierdoor was de cultus van Hapi erg populair in de Nijlvallei. Hapi is zeer waarschijnlijk ook de oorspronkelijke Oudegyptische naam voor de rivier de Nijl. Op afbeeldingen ziet men vaak, dat Hapi Nijlvegetatie vasthoudt of dat er waterplanten van zijn hoofd hangen. Doordat Hapi vereenzelvigd werd met de Nijl, werd de aanbidding daarvan door het veranderen van het water in bloed minimaal zeven dagen volstrekt onmogelijk gemaakt. De eerste plaag was echter niet alleen een directe aanval op Hapi, maar ook op andere riviergodheden zoals Khnum, de beschermer van de Nijl, de god die de Nijldelta vruchtbaar en daarmee geschikt maakte voor landbouw, en op Osiris, de god van de onderwereld en van de overstroming van de Nijl en daarom ook de god van de vegetatie. De Nijl werd als zijn bloed beschouwd en juist om deze reden heeft Moshe door het Nijlwater daadwerkelijk in bloed te veranderen aangetoond, dat de Eeuwige hoog verheven is boven Osiris. Het is alsof hij aan de Egyptenaren wilde zeggen: Jullie geloven dat de Nijl de bloedstroom van Osiris is? Welnu, dat kan je krijgen! Maar nadat het water letterlijk in bloed was veranderd, begon het te stinken en alle vissen gingen dood! Met de bezoedeling van de Nijl maakte Moshe zowel Osiris alsook Hapi en Khnum als objecten van

aanbidding belachelijk en beschaamd, omdat zij niet bij machte waren het veranderen in bloed ongedaan te maken. De Egyptische magiërs waren weliswaar met hun toverkunsten in staat om eveneens water in bloed te veranderen, maar niet andersom en daarom gingen de vissen dood en begon het water van de rivier dermate te stinken, dat de Egyptenaren het niet meer konden drinken. Met deze bevuiling van de Nijl werd de autoriteit van de belangrijke Nijlgoden behoorlijk aangetast! Wetenschappers hebben hier allerlei natuurlijke verklaringen voor. Er is echter één probleem met al deze theorieën: in vers 17 staat namelijk dat het water in bloed veranderd zal worden en in vers 20 ging dat inderdaad gebeuren: *“En al het water in de Nijl werd in bloed veranderd.”* Hier staat dus niet dat het Nijlwater op bloed zou lijken, maar dat het daadwerkelijk bloed is geworden, toch daar zijn de geleerden tot nu toe nog niet echt op in gegaan.

2^e plaag: Kikvorsen (Hebreeuws: צִפְרָדִים Tz'far'd'im)

“Daarna zeide de Eeuwige tot Moshe: Ga tot Farao en zeg tot hem: zo zegt de Eeuwige: laat Mijn volk gaan, om Mij te dienen; Indien gij weigert het te laten gaan, zal Ik uw gehele gebied met kikvorsen teisteren. De Nijl zal wemelen van kikvorsen, zij zullen komen opzetten en in uw huis en slaapkamer binnendringen, ja, op uw bed, en in de huizen van uw dienaren en onder uw volk, ja, in uw bakovens en baktroggen. Tegen u, uw volk en al uw dienaren zullen de kikvorsen opkomen. Voorts zeide de Eeuwige tot Moshe: Zeg tot Aharon: strek uw hand met uw staf uit over de stromen, de kanalen en de poelen, en doe kikvorsen opkomen over het land Egypte. Toen strekte Aharon zijn hand uit over de wateren van Egypte, en de kikvorsen kwamen opzetten en bedekten het land Egypte. Maar de geleerden deden hetzelfde door hun toverkunsten, zodat zij kikvorsen over het land Egypte deden opkomen. Toen riep Farao Moshe en Aharon en zeide: Bidt tot de Eeuwige, dat Hij de kikvorsen van mij en mijn volk wegdoe; dan zal ik het volk laten gaan, om de Eeuwige offers te brengen. En Moshe zeide tot Farao: Verwaardig u mij te zeggen, tegen wanneer ik voor u, uw dienaren en uw volk zal bidden om uitroeiing der kikvorsen bij u en uit uw huizen; alleen in de Nijl zullen zij overblijven. En hij zeide: Tegen morgen. Toen zeide hij: Zoals gij beveelt, opdat gij weet, dat er niemand is gelijk de Eeuwige, onze G'd: De kikvorsen zullen u, uw huizen, uw dienaren en uw volk verlaten; alleen in de Nijl zullen zij overblijven. Toen gingen Moshe en Aharon van Farao heen, en Moshe riep tot de Eeuwige vanwege de kikvorsen, waarmee Hij Farao bezocht had. En de Eeuwige deed naar het woord van Moshe, zodat de kikvorsen uit de huizen, uit de hoven en van de velden wegstierven. Men verzamelde ze bij hopen, zodat het land ervan stonk. Maar toen Farao zag, dat er verlichting was ingetreden, liet hij zijn hart niet vermurwen en luisterde niet naar hen, zoals de Eeuwige gezegd had!” (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 8:1-15, Hebreeuwse tekst: 7:26-8:11).

De 2de plaag met de kikvorsen was rechtstreeks gericht tegen de Egyptische godin Heqet, die doorgaans werd voorgesteld met een kikkerkop en soms volledig werd afgebeeld als kikvors. Haar voornaamste cultusplaats was in de buurt van het huidige Al-Ashmunayn en er zijn ook ruïnes van een Heqet-tempel in Qus. In de tempel van Abydos staat zij afgebeeld terwijl ze een wijnplenging ontvangt van Seti I en ook in een tombe van Petosiris in Tuna Al-Jabal staat deze kikkergodin afgebeeld. Kikkers waren heilig voor de Egyptenaren zoals de koeien heilig zijn voor de hindoes en juist dat bracht hen in de problemen. Het hele land werd door de kikkerplaag geteisterd en er was geen plek meer waar je ze niet tegen kwam. Zelfs in de slaapkamers, in de bedden alsook in de ovens en in de pannen wemelde het van die smerige, slijmerige Nijlkikkers en het ergste was nog voor de Egyptenaren, dat ze deze overlast niet konden en mochten bestrijden door die beesten af te maken en te verwijderen omdat ze heilig waren. Ook de Egyptische tovenaars waren machteloos. Zij konden met hun bezweringen de kikkers weliswaar oproepen en in aantal doen toenemen, maar ze waren niet bij machte om het weer ongedaan te maken. De Eeuwige stond de magiërs niet toe deze plaag te doen ophouden en dreef daarmee de spot met de kikkergodin Heqt! De Farao begreep maar al te goed dat hij niets aan zijn magiërs had en dat Moshe de enige was die deze plaag een halt kon toeroepen en hij erkende ook dat Moshe dit niet uit zichzelf kon doen, maar de G'd van Israël. Daarom smeekte hij hem: *“Bid tot uw G'd en vraag Hem of Hij de kikkers wil weghalen!”* En zo gebeurde het. Overal lagen de dode kikkers, ooit de levenssymbolen van de kikkergodin Heqt, opgehoopt weg te rotten zodat het hele land ervan stonk! Toch bleef de Farao onverzettelijk.

3^e plaag: Muggen (Hebreeuws: כינים Kinim = Luizen)

“En de Eeuwige zeide tot Moshe: Zeg tot Aharon: strek uw staf uit en sla het stof der aarde; het zal tot muggen worden in het gehele land Egypte. Toen deden zij aldus; Aharon strekte zijn hand uit met zijn staf en sloeg het stof der aarde, en de muggen kwamen op mens en dier. Alle stof der aarde werd muggen in het gehele land Egypte. Ook de geleerden deden hetzelfde om door hun toverkunsten de muggen te voorschijn te brengen; maar zij konden het niet. En de muggen kwamen op mens en dier. Toen zeiden de geleerden tot Farao: Dit is G'ds vinger. Maar het hart van Farao verhardde, en hij luisterde niet naar hen, zoals de Eeuwige gezegd had!” (שמורת Sh'mot [Exodus] 8:16-19, Hebreeuwse tekst: 8:12-15).

In de NBG-vertaling lezen wij evenals in de Nieuwe Bijbelvertaling, dat de Eeuwige als derde plaag muggen gestuurd heeft, maar de juiste vertaling van het in de Hebreeuwse grondtekst gebruikte woord כינים Kinim is echter 'luizen' en voor zover ik weet is de Statenvertaling één van de weinige vertalingen, die het juiste woord 'luizen' toepast. Jitzchak Dasberg vertaalt het woord כינים Kinim in de Chumash met 'zandvlooien'. Hoe men het ook vertaalt, het gaat in elk geval om insecten. Daarom wordt met deze derde plaag één van de oudste goden van het pantheon, Bes ofwel Bisu behoorlijk voor schut gezet. Hij was namelijk de beschermer tegen insecten en bleek dus nu niet bij machte te zijn om de Egyptenaren tegen deze massale aanval van muggen, luizen of zandvlooien te kunnen beschermen. Hij moest machteloos toezien hoe de Farao en zijn volk door deze insecten geteisterd werden. Omdat deze lastige insecten uit het stof der aarde ontstonden nadat Aharon op bevel van de Eeuwige met zijn stok daarop sloeg, is de derde plaag ook een rechtstreekse vernedering van de aardgoden Aker en Kherni. Aker of Akar werd door de oude Egyptenaren gezien als de personificatie van de aarde en Kherni is de godheid van de vruchtbare zwarte aarde van de Nijldelta, waaraan een speciale heiligheid werd toegekend. Kherni is volgens Egyptologen de oorspronkelijke naam van Egypte, waarvan de koptische benaming Khern is afgeleid. Doordat Moshe en Aharon het stof van deze heilige vruchtbare aarde in irritante en ziekteverwekkende insecten veranderden, werden naast de afgod Bes dus ook zijn collega's Aker en Kherni met spot geconfronteerd en voor aap gezet. De Egyptische geleerden begonnen in te zien dat de G'd van Israël sterker en machtiger was dan hun goden en probeerden ook de Farao daarvan te overtuigen, maar hij luisterde niet naar hen.

4^e plaag: Steekvliegen (Hebreeuws: ערוב Arov = mengsel, zwerm)

“En de Eeuwige zeide tot Moshe: Sta vroeg in de morgen op en stel u voor Farao; zie, hij is gewoon naar het water te gaan, en gij zult tot hem zeggen: zo zegt de Eeuwige: laat Mijn volk gaan, om Mij te dienen; Want indien gij Mijn volk niet laat gaan, dan zal Ik tegen u, uw dienaren, uw volk en uw huizen steekvliegen loslaten, zodat de huizen der Egyptenaren, ja zelfs de bodem, waarop zij zich bevinden, vol steekvliegen zijn. Maar op die dag zal Ik het land Goshen, waar Mijn volk verblijf houdt, uitzonderen, dat daar geen steekvliegen voorkomen; opdat gij weet, dat Ik, de Eeuwige, in het land ben. Want Ik zal Mijn volk van uw volk bevrijden. Morgen zal dit teken geschieden. De Eeuwige deed alzo; en er kwamen steekvliegen in zwermen in het huis van Farao en van zijn dienaren en in het gehele land Egypte; het land werd geteisterd door de steekvliegen. Toen ontbood Farao Moshe en Aharon en zeide: Gaat, offert aan uw G'd in dit land. Maar Moshe zeide: Het is onmogelijk zo te doen, wij zouden aan de Eeuwige, onze G'd, offeren, wat de gruwel der Egyptenaren is. Wanneer wij datgene, wat de gruwel der Egyptenaren is, voor hun ogen zouden offeren, zouden zij ons dan niet stenigen? Wij willen drie dagreizen ver de woestijn intrekken en de Eeuwige, onze G'd, offers brengen, zoals Hij ons gezegd heeft. Toen zeide Farao: Ik zal u laten gaan om aan de Eeuwige, uw G'd, in de woestijn te offeren; slechts moogt gij niet al te ver weggaan. Bidt voor mij. Toen zeide Moshe: Zie, ik ga van u heen en zal tot de Eeuwige bidden, en de steekvliegen zullen Farao, zijn dienaren en zijn volk, morgen verlaten; alleen, dat Farao niet langer bedrieglijk handele, door het volk niet te laten gaan om de Eeuwige een offer te brengen. Daarop ging Moshe van Farao heen en bad de Eeuwige. En de Eeuwige deed naar het woord van Moshe: de steekvliegen verlieten Farao, zijn dienaren en zijn volk; niet één bleef er over. Toch liet Farao zijn hart ook ditmaal niet vermurwen; hij liet het volk niet gaan!” (שמורת Sh'mot [Exodus] 8:20-32, Hebreeuws: 8:16-28).

Zowel in de NBG-vertaling alsook in de Nieuwe Bijbelvertaling wordt de 4e plaag gevormd door steekvliegen. In de Hebreeuwse grondtekst wordt echter niet over steekvliegen gesproken en eigenlijk helemaal geen specifieke soort dieren genoemd, maar slechts de algemene term עֲרוֹב Arov gebruikt, die letterlijk vermenging of mengsel betekent maar in dit geval ook met zwerm zou kunnen worden vertaald. De beestjes zelf worden niet bij name genoemd en daarom spreekt ook de Statenvertaling slechts over een vermenging van ongedierte en de Chumash-vertaling van Jitschak Dasberg over kleine schadelijke dieren. Zeer waarschijnlijk was het een combinatie van allerlei insecten, maar Rashi gaat nog een stap verder door te suggereren, dat עֲרוֹב Arov een mengsel betekent van wilde dieren zoals panters en leeuwen en zelfs ook van slangen en scorpioenen. Ook deze 4^e plaag is dus rechtstreeks tegen Bes ofwel Bisu gericht, de beschermer tegen wilde dieren, slangen en insecten, want hij bleek helemaal niet bij machte geweest te zijn om de Egyptenaren hiertegen te beschermen. Datzelfde geldt ook voor Seqmet ofwel Sekhmet, de beschermgodin tegen wilde dieren, die doorgaans wordt afgebeeld met een leeuwenkop. Zij was de dochter van Ra en de vrouw van Ptah, en werd door sommigen gezien als de moeder van Nefertem. Ook deze godin kon de plaag niet stoppen. Nog een derde afgod werd hiermee geconfronteerd en vernederd: Khepri, de mestkever-god. Zijn associatie met de mestkever of scarabee lijkt op het eerste gezicht niet vanzelfsprekend omdat hij eigenlijk de god van de opkomende zon was, maar toch zit er een bepaalde logica bij. Khepri wordt namelijk ook geassocieerd met het rollen van de zon langs de hemel, zoals mestkevers mestballen rollen. Zij duwen hun zaad eerst in een grote mestbal die ze vervolgens voor zich uit duwen, en dit is dus vergelijkbaar met de zonnebaan. Bovendien geloofden de Egyptenaren dat deze godheid uit zichzelf was ontstaan en dus geen vader of moeder had, en dit geloof in de zelfgenese van Khepri komt waarschijnlijk voort uit het spontaan ontstaan van mestkevers in de mest. Dat deze scarabee-god in het Oude Egypte bijzonder populair was blijkt uit de talrijke afbeeldingen van de mestkever op muurschilderijen in graftombes en op allerlei amuletten; toch ook hij faalde en bleek niet in staat om de 4^e plaag een halt toe te roepen door de mest te begraven om de mestkevers en insecten zoals strontvliegen of steekvliegen ervan te weerhouden om in de mest hun eieren te leggen en te kweken. Geen van deze drie Egyptische godheden bleek dus bij machte te zijn om hun aanbidders te kunnen beschermen. De G'd van de Israëlieten kon dit blijkbaar wel, want het land Goshen, waar zij woonden, werd door geen enkele van de tien plagen geteisterd. Desondanks bekeerde de Farao zich niet en liet G'ds volk niet gaan.

5^e plaag: Veepest (Hebreeuws: דֵּבֵר Dever = pest)

“En de Eeuwige, zeide tot Moshe: Ga tot Farao en spreek tot hem: zo zegt de Eeuwige de G'd der Hebreëen: laat Mijn volk gaan om Mij te dienen. Want indien gij weigert hen te laten gaan en hen nog weerhoudt, dan zal de hand van de Eeuwige zijn tegen uw vee, dat in het veld is, tegen de paarden, de ezels, de kamelen, de runderen en het kleinvee, een zeer zware pest. En de Eeuwige zal het vee van Israël afzonderen van het vee der Egyptenaren, zodat er geen stuk van het vee dat de Israëlieten bezitten, zal sterven. De Eeuwige stelde voorts een bepaalde tijd vast en zeide: Morgen zal de Eeuwige dit doen in het land. En de Eeuwige deed dit op de volgende dag; al het vee van de Egyptenaren stierf, maar niet één stuk van het vee der Israëlieten stierf. Toen zond Farao heen en zie, van het vee der Israëlieten was zelfs niet een stuk gestorven. Toch bleef het hart van Farao onvermurwbaar en liet hij het volk niet gaan!” (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 9:1-7).

De 5e plaag met de veepest was een directe aanval op de stierengoden Apis en Mnevis alsook op de moedergodin Hathor, die in haar oudste vorm werd afgebeeld in de vorm van een koe, en de hemelgodin Nut die eveneens vaak werd afgebeeld als een koe. Apis was een Egyptische godheid, die voorgesteld werd als een stier met een zonnescijf tussen de horens. De heilige Apisstier werd vereerd als vruchtbaarheidssymbool en tevens als aardse belichaming van de god Ptah beschouwd. Mnevis, in de sarcofaagteksten in het Oudegyptisch Nem-Ur genaamd, was de zonnestier. Vanwege zijn sterke binding met de zon was Mnevis één van de weinige goden die door Akhnaton getolereerd en vereerd werden. Deze stierengod werd als de 'ba' van Ra beschouwd en als manifestatie van de combinatie Ra-Atum en volgens de priesters van Heliopolis zou Mnevis de vader van Apis geweest zijn. De veepest in de 5e plaag was dus

vooral gericht tegen de veegoden, waarvan men zou verwachten dat ze het vee zouden kunnen beschermen tegen ziekte en aanvallen, wat dus niet het geval was. Ook Isis, de koningin van de goden, die koehorens op haar hoofd draagt en vereerd werd als meesteres van de landbouw en als grote heilmeester, was niet in staat om het zieke vee van de Egyptenaren te genezen. Het vee van de Israëlieten bleef echter onaangestast, waaruit opnieuw de superioriteit van de G'd van Israël blijkt ten opzichte van de Egyptische goden. Nadat al het vee van Egypte gedood was gaf de Farao opdracht om te gaan kijken of de Israëlieten werkelijk geen enkel dier verloren hadden, maar ook toen hij hoorde dat dit inderdaad zo was, bleef hij onverzettelijk en weigerde het volk te laten gaan.

6^e plaag: Zweren (Hebreeuws: שחין Shechin = huidziekte)

“En de Eeuwige zeide tot Moshe en Aharon: Neemt uw handen vol roet uit een smeltoven, en laat Moshe dit in de lucht strooien ten aanschouwen van Farao. Dan zal het tot stof over het gehele land Egypte worden, het zal bij mens en dier in het gehele land Egypte tot zweren worden, die als puisten uitbreken. Toen namen zij roet uit een smeltoven, gingen voor Farao staan en Moshe strooide het in de lucht en er kwamen bij mens en dier zweren, die als puisten uitbraken, zodat de geleerden niet konden blijven staan voor Moshe, vanwege de zweren; want de geleerden kregen evenzeer zweren als alle Egyptenaren. Maar de Eeuwige verhardde het hart van Farao, zodat hij naar hen niet luisterde zoals de Eeuwige tot Moshe gezegd had!” (שמות Sh'mot [Exodus] 9:8-12).

Jitschak Dasberg omschrijft het Hebreeuwse woord שחין Shechin in de Chumash-vertaling met ‘huidontsteking met etterende zweren’ en de Nieuwe Bijbelvertaling kiest voor ‘ontsteking met etterende puisten’ wat op hetzelfde neerkomt. In het woordenboek Hebreeuws-Nederlands van Jitschak Pimentel wordt שחין Shechin simpelweg met ‘huidziekte’ vertaald. De 6^e plaag met de etterende zweren toonde de onmacht van de genezingsgoden Bastet, Heqet, Imhotep, Isis en Sekhmet om de mensen en dieren in Egypte tegen deze ziekte te beschermen en hen te genezen. De gezondheidsgodin Bastet, die doorgaans werd afgebeeld met een kattenkop of voorgesteld als een kat, was de dochter van Osiris en Isis, de vrouw van Ptah en de moeder van Miysis en Nefertem en werd als beschermster van de Farao beschouwd. Daarin heeft zij gefaald, want ook de Farao zat onder de zweren en puisten. De al eerder genoemde godin Heqt werd in het Oude Egypte vereerd als de beschermster bij de riskante zwangerschap en bevalling, maar zij kon niet voorkomen dat ook alle zwangere vrouwen en zelfs de pasgeboren baby's werden geteisterd door de zwerende huiduitbarstingen. Vooral Imhotep, schutspatroon van de artsen en Sekhmet, de godin van de geneeskunde werden door de 6^e plaag vernederd en als machteloze oplichters ontmaskerd. Imhotep, een vermeende zoon van de god Ptah, was de schutspatroon van de geneeskunde, de hogere kennis en het schrijven. De Grieken stelden hem later gelijk met hun god Asklepios vanwege zijn beheersing van de geneeskunde. Imhotep wordt doorgaans afgebeeld met een bloot bovenlichaam en een schedelkap en draagt de Ankh en scepter als tekenen van een god. Sekhmet [de machtige], die met een leeuwenkop wordt afgebeeld, was de godin van gezondheid en ziekte. In de ogen van de oude Egyptenaren was Sekhmet een zeer krachtige genezingsgodin, maar ook zij viel evenals Isis, die als de grote heilmeesteres werd beschouwd, en de drie eerder genoemde goden Bastet, Heqet en Imhotep door de mand. Omdat zij de Egyptenaren niet konden genezen, bleken zij allen bedriegers te zijn. Maar nog steeds liet de Farao zich niet van hun onmacht overtuigen en bleef onverzettelijk.

7^e plaag: Hagel (Hebreeuws: ברד Barad)

“En de Eeuwige zeide tot Moshe: Sta vroeg in de morgen op, en stel u voor Farao en zeg tot hem: zo zegt de Eeuwige, de G'd der Hebreëen: laat Mijn volk gaan om Mij te dienen. Want ditmaal zal Ik al Mijn plagen laten losbreken tegen u persoonlijk, tegen uw dienaren en uw volk, opdat gij weet, dat er niemand is op de gehele aarde, zoals Ik. Reeds nu had Ik Mijn hand kunnen uitstrekken om u en uw volk met de pest te slaan en zoudt gij van de aarde weggevaagd zijn; Doch hierom laat Ik u bestaan, om u Mijn kracht te tonen, opdat men Mijn naam verkondige op de gehele aarde. Nog steeds verzet gij u tegen Mijn volk, zodat gij het niet laat gaan. Zie, Ik zal het morgen om deze tijd zeer zwaar laten hagelen, zoals in Egypte nog

niet gebeurd is van de dag af, dat het gegrondvest werd, tot nu toe. Nu dan, laat uw kudde en alles wat gij op het veld hebt, in veiligheid brengen; op alle mensen en al het vee, die zich op het veld bevinden en niet thuis gehaald zijn, zal de hagel neervallen, zodat zij sterven. Wie onder de dienaren van Farao het woord van de Eeuwige vreesde, liet zijn knechten en zijn vee in de huizen een toevlucht zoeken, maar wie geen acht sloeg op het woord van de Eeuwige, liet zijn knechten en zijn kudde op het veld blijven. En de Eeuwige zeide tot Moshe: Streck uw hand uit naar de hemel, opdat er hagel over het gehele land Egypte kome, over mens en dier en over al het veldgewas in het land Egypte. Toen strekte Moshe zijn staf uit naar de hemel, en de Eeuwige liet het donderen en hagelen, vuur schoot naar de aarde, en de Eeuwige deed het hagelen over het land Egypte. En, terwijl er vuur door de hagelbuien heen flikkerde, hagelde het zo buitengewoon zwaar als nooit tevoren in het gehele land der Egyptenaren, sinds zij tot een volk geworden waren. De hagel sloeg in het gehele land Egypte alles neer, wat op het veld was, van mens tot dier; ook al het veldgewas sloeg de hagel neer en alle bomen op het veld deed hij afknappen. Alleen in het land Goshen, waar de Israëlieten woonden, hagelde het niet. Toen liet Farao Moshe en Aharon ontbieden en zeide tot hen: Ik heb ditmaal gezondigd, de Eeuwige is rechtvaardig, maar ik en mijn volk zijn schuldig. Bidt tot de Eeuwige; de donderslagen G'ds en de hagel zijn te erg. Dan zal ik u laten gaan, gij hoeft niet langer te blijven. En Moshe zeide tot hem: Zodra ik buiten de stad gekomen ben, zal ik mijn handen uitbreiden tot de Eeuwige; de donderslagen zullen ophouden en het zal niet meer hagelen, opdat gij weet, dat de aarde aan de Eeuwige toebehoort. Maar wat u en uw dienaren aangaat, ik weet, dat gij nog niet vreest voor het aangezicht van de Eeuwige G'd. Het vlas en de gerst nu waren neergeslagen, want de gerst stond in de aar en het vlas was in bloei. Maar de tarwe en de spelt waren niet neergeslagen, want die komen later. En Moshe ging van Farao heen, de stad uit, en hij breidde zijn handen uit tot de Eeuwige; toen hielden de donderslagen en de hagel op en de regen stroomde niet meer op de aarde neer. Maar toen Farao zag, dat de regen, de hagel en de donderslagen hadden opgehouden, ging hij voort met zondigen; hij liet zijn hart niet vermurwen, hij noch zijn dienaren. Het hart van Farao verhardde, zodat hij de Israëlieten niet liet gaan, zoals de Eeuwige door Moshe gezegd had!" (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 9:13-35).

We zijn nu toegekomen aan de eerste plaag die ook mensen dodelijk treft. De vorige plaag was weliswaar de eerste die ook rechtstreeks de mensen lichamelijk geraakt heeft, maar er vielen geen dodelijke slachtoffers. Bij de 7^e plaag is dat wel het geval. Toch gaf de G'd van Israël in Zijn goedheid een waarschuwing vooraf om de Egyptenaren een kans te geven zich tot Hem te bekeren en velen gaven daar ook gehoor aan en bleven binnen. Zij luisterden naar het woord van de Eeuwige en het zou best wel eens kunnen dat zij deel uitmaakten van de grote menigte van allerlei herkomst, die volgens שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 12:38 samen met de Israëlieten mee trok uit Egypte. De Egyptenaren echter, die geen acht sloegen op het woord van de Eeuwige omdat ze erop vertrouwden dat hun hemelgoden hen zouden beschermen, kwamen bedrogen uit! Velen van hen werden door de hagelbuien verpletterd, door de stortregen weggespoeld of door de bliksems dodelijk getroffen en ook hun vee en hun gewassen werden vernietigd, waarmee de onmacht van zowel de goden van de landbouw en de oogst alsook van de hemelgodheden duidelijk werd aangetoond. Deze plaag was dus vooral gericht tegen Nut, de hemelgodin, Horus, de hemelgod, Tefnut, de godin van de regen en Shu, de god van de droge lucht, die volgens de Egyptische mythologie samen het weer beheerden, alsook tegen Isis, de godin van het leven, Seti, de beschermer van de oogst, Geb, de god van de aarde en Nepri, de god van het graan. Nut, de luchtgodin, was de vrouw van de aardgod Geb en de moeder van Osiris, Isis, Seti en Nephthis. Nut werd soms afgebeeld als een vrouw die zich over de aarde buigt, maar vaak ook als een koe. De hemelgod Horus die als een valk zijn vleugels over de aarde uitspreidt, is de zoon van Osiris en Isis en de broer van de kattengodin Bastet. De Farao's werden gelijkgesteld met de valkgod Horus en wanneer de Farao stierf, ging Horus over in het lichaam van de volgende levende Farao. De 7^e plaag was daarom niet alleen een directe aanval op Horus, maar ook op de Farao zelf! Shu, de god van de droge lucht, en zijn zuster Tefnut, de godin van de regen, waren de ouders van Geb en Nut en de grootouders van Osiris, Isis, Seti en Nephthis. Al deze weer- en oogstgoden leden een gevoelige nederlaag door de hagelplaag, die zij niet konden tegenhouden en ook niet konden stopzetten. In tegenstelling tot deze valse goden bewees de G'd van Israël opnieuw, dat Hij Zijn eigen volk wel degelijk kon

beschermen, want Hij zorgde ervoor dat de Israëlieten geen last hadden van de hagelbuien en gespaard bleven. Toch zelfs nadat hij zijn eigen nederlaag openlijk moest toegeven, bleef de Faraó halsstarrig weigeren de Israëlieten te laten vertrekken.

8^e plaag: Sprinkhanen (Hebreeuws: אַרְבֵּה Ar'be)

“En de Eeuwige zeide tot Moshe: Ga tot Faraó, want Ik heb zijn hart en dat van zijn dienaren onvermurwbaar gemaakt, opdat Ik deze mijn tekenen onder hen tone, en gij aan uw kind en kleinkind kunt vertellen, wat Ik de Egyptenaren heb aangedaan en welke tekenen Ik onder hen verricht heb, opdat gij weet, dat Ik de Eeuwige ben! Toen kwamen Moshe en Aharon tot Faraó en zeiden tot hem: Zo zegt de Eeuwige, de G'd der Hebréeën: hoe lang zult gij weigeren u voor Mijn aangezicht te verootmoedigen? Laat Mijn volk gaan om Mij te dienen. Want indien gij weigert Mijn volk te laten gaan, dan zal Ik morgen sprinkhanen in uw gebied laten komen; zij zullen de oppervlakte van het land bedekken, zodat men het land niet zal kunnen zien; zij zullen de rest, het overgeblevene, dat u nog uit de hagelbuien gespaard is, afvreten, ja, alle bomen die op uw veld groeien, afvreten. En zij zullen uw huizen, de huizen van al uw dienaren, de huizen van alle Egyptenaren zo vullen, als uw vaders en voorvaders het nooit hebben gezien, van de dag af, dat zij op de wereld waren, tot deze dag toe. Toen wendde hij zich af en ging van Faraó heen. Daarop zeiden de dienaren van Faraó tot hem: Hoe lang zal deze ons tot een valstrik zijn? Laat die mannen gaan om de Eeuwige, hun G'd, te dienen. Beseft gij nog niet, dat Egypte te gronde gaat? Toen werden Moshe en Aharon tot Faraó teruggebracht, en hij zeide tot hen: Gaat, dient de Eeuwige, uw G'd. Wie zijn eigenlijk van plan te gaan? En Moshe antwoordde: Wij gaan met onze jongens en grijsaards, wij gaan met onze zonen en dochters, met ons kleinvee en onze runderen, want wij hebben een feest des Eeuwigen. Hij echter zeide tot hen: De Eeuwige moge met u zijn, als ik van zins ben u met uw kinderen te laten gaan! Neemt u in acht, want onheil bedreigt u! Niet alzo, gij mannen moogt gaan om de Eeuwige te dienen, want dat was uw verzoek. En men joeg hen van Faraó weg. Daarna zeide de Eeuwige tot Moshe: Strek uw hand uit over het land Egypte, om de sprinkhanen, en zij zullen over het land Egypte opkomen en al het kruid des lands afvreten, alles wat de hagel heeft overgelaten. Toen strekte Moshe zijn staf over het land Egypte uit, en de Eeuwige bracht een oostenwind over het land, gedurende die gehele dag en de gehele nacht, en toen het morgen geworden was, voerde de oostenwind de sprinkhanen mee. Zo kwamen de sprinkhanen op over het gehele land Egypte en streken in het gehele gebied van Egypte in massa neer; nooit tevoren was er zulk een sprinkhanenzwerm geweest en nooit nadien zal er meer zo een zijn. Zij bedekten de gehele oppervlakte van het land, zodat het land erdoor verdonkerd werd en zij vraten al het veldgewas af en alle vruchten van de bomen, die de hagel had overgelaten, zodat er geen groen meer overbleef aan boom of veldgewas in het gehele land Egypte. Toen haastte Faraó zich Moshe en Aharon te ontbieden en hij zeide: Ik heb gezondigd tegen de Eeuwige, uw G'd, en tegen u. Nu dan, vergeef toch nog ditmaal mijn zonde en bid de Eeuwige, uw G'd, dat Hij althans deze dood van mij doe wijken. Toen ging hij van Faraó heen en bad tot de Eeuwige. En de Eeuwige liet een andere, een zeer sterke westenwind waaien, die de sprinkhanen meevoerde en ze in de Schelfzee dreef: niet een sprinkhaan bleef er over in het gehele gebied van Egypte. Maar de Eeuwige verhardde het hart van Faraó, zodat hij de Israëlieten niet liet gaan!” (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 10:1-20).

Met de sprinkhanenplaag werd op de eerste plaats de insectengod Scapis ontroont, maar ook de macht van Seti, de beschermer van de oogst, Geb, de god van de aarde en Nepri, de god van het graan gebroken, alsook Isis, de godin van het leven van haar macht beroofd, want alle bomen, graangewassen en vruchten op het veld die nog overgebleven waren na de hagelbuien, werden door een enorme zwerm sprinkhanen volledig kaalgevreten. In heel Egypte was er geen enkel groen blaadje meer te bekennen, geen graan, geen groente en geen fruit met het gevolg dat er een enorme hongersnood op komst was. Zelfs de sprinkhanen konden de Egyptenaren niet eens meer verzamelen als noodvoedsel, want de Eeuwige liet met een sterke westenwind alle sprinkhanen het land uitwaaien. Ook de windgod Shu kon de westenwind niet tegenhouden en evenmin de oostenwind die het sprinkhanenleger juist had aangevoerd. De hovelingen van de Faraó begrepen maar al te goed dat hun eigen goden van vegetatie, landbouw en oogst niet waren opgewassen tegen de aanvallen van de G'd van Israël en durfden zelfs openlijk tegen de

Farao te zeggen: “Op deze manier gaan wij onze ondergang tegemoet! Het hele land is al een puinhoop! Laat die mensen toch gaan om de Eeuwige, hun G'd te dienen. Beseft u dan nog niet dat Egypte zo te gronde gaat?” Nee, blijkbaar besepte hij het inderdaad nog niet, want hij bleef nog steeds koppig en liet het volk niet gaan.

9^e plaag: Duisternis (Hebreeuws: חֹשֶׁךְ Choshech)

“Daarna zeide de Eeuwige tot Moshe: Strek uw hand uit naar de hemel, opdat er duisternis zij over het land Egypte, zodat men de duisternis kan tasten. En Moshe strekte zijn hand uit naar de hemel, en er was gedurende drie dagen een dikke duisternis in het gehele land Egypte. Gedurende drie dagen kon niemand een ander zien, noch van zijn plaats opstaan; maar alle Israëlieten hadden licht, waar zij woonden. Toen ontbood Farao Moshe en zeide: Gaat, dient de Eeuwige, alleen uw kleinvee en uw runderen moeten achterblijven; ook uw kinderen mogen met u meegaan. Maar Moshe zeide: Gij moet ons niet alleen slachtoffers en brandoffers ter beschikking stellen, die wij voor de Eeuwige, onze G'd, kunnen toebereden, maar ook moet ons vee met ons meegaan, zonder dat er een hoef ontbreekt, want daarvan zullen wij nemen om de Eeuwige, onze G'd, te dienen; want wij weten niet, waarmee wij de Eeuwige zullen moeten dienen voordat wij daar aankomen. Maar de Eeuwige verhardde het hart van Farao, zodat hij hen niet wilde laten gaan. En Farao zeide tot hem: Ga weg van mij; zorg ervoor, dat gij mijn aangezicht niet meer ziet, want ten dage, dat gij mijn aangezicht ziet, zult gij sterven! Hierop zeide Moshe: Gij hebt juist gesproken; ik zal uw aangezicht niet meer zien!” (שמרת) Sh'mot [Exodus] 10:21-29).

De 9^e plaag van de duisternis was een aanval op de hoogste godheid van Egypte: de zonnegod Ra, die ook vereerd werd als Amun-Ra, en op de zonnegoden Atum en Khepri. Ook diverse hemelgoden als Mut en Nut werden met deze plaag afgestraft. Als Leeuwinnengodin droeg Mut een zonneschijf op haar hoofd en werd in het hele land vaak samen met de zonnegod Amun vereerd. Mut deelde ook samen met Amun een religieus feest, het Opet-feest, waar ze haar eigen bark had. Ze had ook een tempel in Heliopolis, de stad van de zon omdat ze een rol had in de bestrijding van de slangendemon Apophis, waarbij ze de zonnegod Ra beschermde. Ook de hemelgodin Nut behoorde tot de Enneade van de zonnestad Heliopolis. Nut stond symbool voor de ruimte waar de zonnegod Ra doorheen reisde. Overdag voer hij over haar buik en elke avond slikte Nut de zon dan in waardoor het duister werd. De zon verbleef dan 's nachts in haar en werd de volgende dag uit haar schoot geboren. Doordat de duisternis van de 9^e plaag drie dagen duurde, werd deze cyclus doorbroken en haar onmacht tegenover de macht van de G'd van Israël aangetoond. Maar ook de kattengodin Bastet, de poes, die weliswaar de macht had om een zonsverduistering op te roepen, maar blijkbaar niet in staat was om het ongedaan te maken, werd door deze plaag vernederd. De grootste vernedering was echter bestemd voor Ra zelf! De zonnegod Ra was namelijk de belangrijkste god in de Egyptische mythologie en werd gezien als de almachtige oppergod, de schepper van de hele wereld en van alle levende wezens. Ra had meerdere verschijningsvormen. Als ochtend-zon werd hij geassocieerd met Khepri en als avondzon met Atum. Nadat Ra in het Oude Rijk de nationale godheid geworden was werd hij aan Amun gelijk gesteld. Zo werd Amun-Ra in de bloeitijd van het Nieuwe Rijk de hoofdgodheid van Egypte. Vanzelfsprekend werd Amun-Ra als god van de zon verondersteld het licht op de aarde te brengen, maar bij de plaag van de duisternis heeft hij daarin schielijk gefaald! Datzelfde geldt uiteraard ook voor Khepri en Atum. Khepri werd specifiek geassocieerd met de opkomende zon en daarom lag het centrum van de cultus van Khepri in Heliopolis, de stad van de zon. Een andere bekende zonnegod was Aton, die de Farao Akhnaton, voorheen Amenhotep IV tot hoofdgod van Egypte wilde verheffen. Maar ook Aton werd evenals alle andere zonnegoden door de 9^e plaag verslagen. Door geheel Egypte te verduisteren, behalve waar de Israëlieten woonden, had de G'd van Israël al deze zonnegoden voor schut gezet. Deze inktzwarte duisternis, waarbij er niet alleen sprake was van het afwezig zijn van zonlicht, maar ook van maanlicht en het licht van de sterren, was een angstaanjagende bovennatuurlijke duisternis, die volgens vers 21 zelfs tastbaar was, kon zelfs niet door kunstmatig licht van lampen en fakkels doorbroken worden. Drie dagen lang konden de Egyptenaren geen hand voor hun ogen zien en geen stap verzetten, maar bij de Israëlieten was het volop licht. De plaag van duisternis bracht niet alleen de overwinning op de zonnegod in al zijn verschijningsvormen,

maar maakte ook de spirituele duisternis van Egypte zelf zichtbaar. Toch in plaats van zich daarvan te bekeren werd de Farao daarover zo woedend dat hij Moshe en Aharon zelfs met de dood bedreigde als ze het zouden durven om nog eens in zijn paleis te komen. Moshe gaf hem gelijk en beaamde, dat dit inderdaad de laatste keer was dat hij hem zag.

10e plaag: Dood van de eerstgeborenen (Hebreeuws: מַכַּת בְּכוֹרוֹת Makat b'chorot)

“De Eeuwige nu had tot Moshe gezegd: Nog één plaag zal Ik over Farao en over Egypte brengen, daarna zal hij u in uw geheel vanhier laten gaan; wanneer hij u laat gaan, zal hij u met geweld van hier wegdrijven. Spreek toch ten aanhoren van het volk, dat ieder van zijn buurman en iedere vrouw van haar buurvrouw zilveren en gouden voorwerpen vrage. En de Eeuwige bewerkte, dat de Egyptenaren het volk gunstig gezind waren; ook was Moshe een zeer gezien man in het land Egypte, bij de dienaren van Farao en bij het volk. En Moshe zeide: Zo zegt de Eeuwige: te middernacht ga Ik door het midden van Egypte. Dan zal iedere eerstgeborene in het land Egypte sterven, van de eerstgeborene van Farao, die op zijn troon zou zitten, tot de eerstgeborene van de slavin achter de handmolen, ook alle eerstgeborenen van het vee. En er zal een luid gejammer zijn in het gehele land Egypte, zoals er nooit is geweest en zoals er nooit meer zal zijn. Maar tegen niemand van de Israëlieten zal een hond zijn tong durven roeren, tegen mens noch dier, opdat gij weet, dat de Eeuwige scheiding maakt tussen de Egyptenaren en de Israëlieten. En al uw dienaren hier zullen tot mij komen en zich voor mij nederbuigen en zeggen: Ga heen, gij en al het volk dat u volgt; daarna zal ik heengaan. Toen ging hij in brandende toorn van Farao heen. En de Eeuwige zeide tot Moshe: Farao zal naar u niet luisteren, opdat Mijn wonderen in het land Egypte talrijk worden. Moshe en Aharon nu hebben al deze wonderen gedaan voor het aangezicht van Farao. Maar de Eeuwige verhardde het hart van Farao, zodat hij de Israëlieten niet uit zijn land liet gaan. - En te middernacht sloeg de Eeuwige iedere eerstgeborene in het land Egypte, van de eerstgeborene van Farao, die op zijn troon zou zitten, tot de eerstgeborene van de gevangene, die in de kerker was, benevens alle eerstgeborenen van het vee. En Farao stond des nachts op, hij en al zijn dienaren en alle Egyptenaren; en er was een luid gejammer in Egypte; want er was geen huis, waarin geen dode was. Toen ontbood hij des nachts Moshe en Aharon en zeide: Maakt u gereed, gaat weg uit het midden van mijn volk, zowel gij als de Israëlieten; gaat, dient de Eeuwige, zoals gij gezegd hebt. Neemt ook uw kleinvee en uw runderen mee, zoals gij gezegd hebt; maar gaat! En wilt ook mij zegenen. De Egyptenaren drongen eveneens sterk bij het volk aan, om het snel uit het land te laten gaan, want, zeiden zij, wij sterven allen. Toen nam het volk zijn deeg op, voordat het gezuurd was, met hun baktroggen in hun klederen gebonden op hun schouders. - De tijd, dat de Israëlieten in Egypte gewoond hadden, was vierhonderd en dertig jaar. En na vierhonderd en dertig jaar, juist op de dag af, gingen al de legerscharen van de Eeuwige uit het land Egypte!” (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 11:1-10, 12:29-33 en 12:40-41). - “Op de vijftiende dag van de eerste maand verlieten de Israëlieten Ra'amses; voor de ogen van de Egyptenaren trokken ze de dag na het Pesachmaal onbevreesd weg. De Egyptenaren waren toen hun eerstgeborenen, die de Eeuwige gedood had, aan het begraven; hun goden waren door de Eeuwige van hun voetstuk gestoten!” (בְּמִדְבָּר B'mid'bar [Numeri] 33:3-4, NBV).

De 10^e en laatste plaag was een directe aanval op de Farao zelf, die door de Egyptenaren als een god vereerd werd en waarvan zij dachten dat hij een incarnatie was van o.a. Osiris, de schenker van het leven, maar nu bleek hij niet eens in staat te zijn om het leven van zijn eigen zoon te redden en machteloos te staan tegen de dood van alle eerstgeborenen in Egypte. Het was niet alleen erg pijnlijk voor hem om zijn eigen kind te verliezen, maar ook om daarmee zijn eigen goddelijke status te verliezen. Ook de positie van Osiris zelf werd door de dood van alle eerstgeborenen ernstig aangetast. Osiris was immers de heerser over het dodenrijk en hij was het die bepaalde wie in het dodenrijk neerdaalde en wanneer, niemand anders! Volgens de Egyptische mythologie moest elke dode voor de troon van Osiris verschijnen. Hier zou zijn hart gewogen worden tegen de Veer van de Waarheid. Als de dode een goed leven had geleid, was het hart lichter en mocht hij van Osiris het hiernamaals betreden, maar als het hart door alle zonden zwaarder was dan de veer, werden het hart en de dode door een monster opgevreten. Thoth, de god van de maan en de magie, trad in de onderwereld op bij het wegen van het hart, noteerde het oordeel van Ma'at, de godin van de orde, en bracht de overledene tot bij Osiris.

Osiris was het dus gewend om in het dodenrijk op de rechterstoel te zitten, maar nu bleek dat niet hij degene was, die het laatste woord over de dood had, maar de G'd van Israël! Dat was een onbeschrijflijke vernedering voor deze afgod. Niet alleen Osiris, maar ook zijn vrouw Isis, de godin van het leven, werd door de 10^e plaag behoorlijk in verlegenheid gebracht. Isis komt op doodskisten tezamen met Nephtys voor, waar zij met uitgespreide vleugels de doden beschermt en hun levensadem schenkt. Bij de 10^e plaag bleek zij echter niet in staat te zijn om de eerstgeborenen te beschermen, noch om hen na hun dood nieuwe levensadem in te blazen. Met deze laatste plaag werd ook haar zoon Horus buiten spel gezet, want de opvolger van de Farao was al naar het dodenrijk afgedaald nog voordat de oude Farao overleden was, zodat het voor Horus op dat moment onmogelijk was om naar het lichaam van de volgende Farao over te gaan. Door alle eerstgeborenen in het land Egypte te doden, van de kroonprins tot de oudste zoon van de geringste slaaf (hoofdstuk 11, vers 5) en de oudste zoon van de gevangene in de kerker (hoofdstuk 12, vers 29), liet de G'd van Israël zien dat alleen hij de absolute controle had over leven en dood. Toch roept dit ook vragen op. Waarom heeft de Eeuwige het toegelaten dat de Engel des Doods ook de eerstgeborenen van de slaven en de eerstgeborenen van de gevangenen heeft gedood? De medeslaven uit andere volken hebben de Israëlieten toch nooit verdrukt, want zij deelden immers hetzelfde lot. Dat ook hun oudste zonen op dezelfde manier stierven als die van hun Egyptische onderdrukkers lijkt daarom niet rechtvaardig, maar nog veel onbegrijpelijker lijkt de dood van de oudste zonen van de gevangenen in de kerker. Een kind van een gevangene stond in de sociale hiërarchie namelijk lager dan het kind van een slavin. Dit vereist nadere uitleg. Wel, Rashi geeft die uitleg door te stellen dat ook de slaven en de gevangenen net als de Egyptenaren afgodendienaars waren. Volgens Rashi was het doden van ook hun eerstgeborenen daarom noodzakelijk zodat zij niet achteraf konden zeggen dat zij door hun eigen goden gered werden om hun vernederingen te wreken en de Egyptenaren te straffen. Wij mogen nooit vergeten, dat achter alle afgoden gewoon demonen zitten, en die heeft de Eeuwige aangepakt en afgestraft! Aan alle afgoden in Egypte, dus niet alleen die van de Egyptenaren, maar ook die van de slaven en krijgsgevangenen uit andere volken, die zich in Egypte bevonden, had de Eeuwige Zijn strafgerichten geoefend. Deze goden waren volkomen machteloos en niet in staat om de plagen af te wenden. Zij konden niet tegen Hem op! Door de eeuwen heen hebben talrijke wetenschappers geprobeerd om de tien plagen op natuurlijke wijze te verklaren, maar zij zijn er niet in geslaagd. Zij waren niet in staat om uit te leggen hoe het kon dat elke plaag precies op dat tijdstip en in die omvang begon die de Eeuwige bij monde van Moshe van te voren heeft aangekondigd en onmiddellijk kon stoppen op het moment waarop Moshe daarom bad. Ook is het nog steeds onmogelijk te verklaren hoe het komt dat de Israëlieten er geen last van hadden. Zo blijven er slechts twee mogelijkheden over: of men schrijft alles toe aan de toeval, of men geeft toe, dat hier daadwerkelijk sprake is van een bovennatuurlijk ingrijpen, waarmee de G'd van Israël aan iedereen Zijn absolute gezag getoond heeft! Ik geloof in dat laatste! Ook Yit'ro [Jetro], de schoonvader van Moshe geloofde daarin: *“Moshe vertelde zijn schoonvader hoe G'd de Farao en de Egyptenaren had gestraft om de Israëlieten te redden. Ook vertelde hij van de moeilijkheden onderweg en hoe de Eeuwige hen eruit had geholpen. Yit'ro verheugde zich over alles wat de Eeuwige voor hen gedaan had en hij zei: Dank aan de Eeuwige! De Farao en de Egyptenaren hebben jullie met minachting behandeld, daarom heeft Hij jullie uit hun greep bevrijd. Nu weet ik dat de Eeuwige machtiger is dan alle goden!”* (שמורת Sh'mot [Exodus] 18:8-11, GNB). In de Chumash-vertaling van Jitschak Dasberg zien wij hierbij nog een kleine toevoeging: *“Nu weet ik dat de Eeuwige groter is dan alle goden, want dat wat zij met moedwil deden, is over henzelf gekomen!”* en in de Statenvertaling: *“Nu weet ik, dat de Eeuwige groter is dan alle goden; want in de zaak, waarin zij trotselijk gehandeld hebben, was Hij boven hen!”* Daarom kon Moshe bij de Schelfzee uit volle borst zingen: *“Wie onder de goden is Uw gelijke, Eeuwige? Wie is Uw gelijke, zo ontzagwekkend en heilig? Wie dwingt zoveel eerbied af met roemrijke daden? Wie anders verricht zulke wonderen?”* (שמורת Sh'mot [Exodus] 15:11).

מי־כמוך באלים אדוני? מי־כמוך נאדר קודש? נורא תהלות עשה פלא:
Mi chamocha baElim, Adonai? Mi chamocha ne'edar baqodesh? Nora t'hilot, ose fele, ose fele?